

קריאת ביניים: עברית לרמת הביניים, הבנת הנקרא ותחביר, מהדורה ממוקדת
מאת גוני טישלר ודליה רוט. ירושלים: אקדמון הוצאה לאור. 2016. 294 עמודים. 89 ש"ח.

הספר קריאת ביניים משנת 2016 מעיד בכותרתו על היותו מהדורה ממוקדת יותר של אותו הספר שהתפרסם במהדורה ראשונה בשנת 2008. ואכן, 341 עמודי הספר המקורי צומצמו ל-294 בספר הנוכחי. השוואה בין שתי המהדורות מעלה דמיון רב בין שני הספרים, והמהדורה החדשה מאופיינת במעט פחות חומרים תרבותיים ובעריכה יותר הדוקה. בספר הקודם 17 פרקים לעומת 14 פרקים בספר הנוכחי. ההבדלים כוללים, בין היתר, שמות חדשים לחלק מהפרקים ושינויים קלים בתכנים הנכללים בהם. למשל: שמו של הפרק הראשון מ"הארץ שלנו-מה שמה?" ל"ארץ הבחירה", ובתוך כך הדיון בציטטה משירו של ר' יהודה הלוי הוכתר בספר החדש במילים הפותחות את המובאה, "לבי במזרח", במקום הכותרת מהספר הראשון, "ציוני מסוג אחר". קטע קריאה זה נבחר לפתוח את הספר החדש ומעניין, שהקטע הפותח את הספר הקודם, העוסק בשמה של מדינת ישראל המודרנית, הושמט מהמהדורה החדשה. יחד עם זאת, בהחלט לא נמהר להכריז על בסיס שינוי זה על הבדלים בתפישת הציונות בין המהדורה הראשונה לבין הממוקדת, אך עדיין מסקרן להבין את הסיבות לעריכה המחודשת.

דוגמה נוספת לשינוי, שבו הרחבה מעניינת מעבר לישראל העכשווית, נמצאת בפרק החמישי, שבו הוסר קטע מוכר מאת יאיר לפיד בעקבות אפרים קישון ("זוהי המדינה היחידה"), ובמקומו נוספו קטע קצר על רוזה פארקס פורצת הדרך, ולהבדיל, פסקה על המלך אחאב ואישתו החוטאת, איזבל. מבחינה תמטית הקטעים החדשים הללו מתאימים הרבה יותר לפרק העוסק כולו בעבירות על החוק ובפשעים. יתכן, שגם תשומת לב לשיקולים מגדריים הובילה להחלטה לשינוי הקטעים הללו, ואולי אף להוספת שיר של יונה וולך בסוף אותו הפרק, במקום שיר של יהונתן גפן שהופיע במהדורה הקודמת כחומר תומך בהוראת המילית "ש". דוגמאות לשינויים קוסמטיים יותר ניתן למצוא למשל, בפרק השמיני, שכותרתו שונתה מ"ובכל זאת יש בזה משהו" ל"מי יודע מדוע ולמה" בלא שינוי משמעותי בתכנים העוסקים במילות ויתור והסתייגות. הצמצום במספר הפרקים הכולל התקבל מאיחוד פרקים 13 ו-16 לפרק אחד העוסק בביטויי שלילה ותיאורי אופן, שנוספו לו קטעי תוכן חדשים; כמו כן, הושמט פרק 14 הקצר אודות מילות שאלה שהופיע במהדורה הקודמת, והתכנים האלה מופיעים כעת בפרק הרביעי.

הספר הנוכחי בנוי במתכונת זהה לקודמו, ובה פרקים המחולקים לקטעי קריאה, סיפורים, שירים, קלויזים ודקדוק. הללו משולבים זה בזה בפרק, אך ניתנים לזיהוי מהיר בקריאת תוכן העניינים. הגישה של הספר ללימוד שפה שניה היא הקשרית-תרבותית, כך שהסברים לחומר הדקדוקי והתרגול שלו מתכתבים עם קטעי התוכן הלשוני. חומרי ההעשרה התרבותיים כוללים שירים, סיפורים ושירה עברית, התייחסות לסרטי קולנוע ישראליים, קטעי עיתונות ומדיה חדשה (למשל: ערכים מוויקיפדיה) וחומר עיוני-אקדמי מעובד, לצד גירוויים ויזואליים כגון צילומים, איורים ופרסומים. צבעי הספר הם שחור-לבן בתוספת כחול, גוון נוח הרבה יותר לקריאה מאשר הגוון האדום-ורוד במהדורה הקודמת. אין שינויים משמעותיים מבחינה אסתטית וגרפית, אך עדיין יש מקום לציין לטובה את העיצוב הגרפי שבו ניכרים מחשבה וגיוון. הגופן (פונט) הראשי מודרני, אך

גודל האותיות בטקסטים המרכזיים קטן מאוד ולומדים ברמת הביניים יתקשו לפענחו. למעשה, גודל האות קטן אפילו מגודלן של אותיות בספר קריאה רגיל בעברית, ונמליץ להוצאת אקדמון לשקול לשנות את גודל האות במהדורות הבאות של הספר, גם אם המחיר הוא העלאת מספר העמודים הכולל.

הספר עשיר בחומרים אותנטיים ובחומרים מעובדים, וגם התרגילים המלווים אותם הם לרוב שימושיים ונועדו לתמוך בתרגול כתיבה, אך לא בהפקת דיבור או בשיפור היכולת להבנה שמיעתית. הנושאים של קטעי הקריאה מגוונים, והם היוצרים את המבנה התמטי של הפרק (למשל: חוק ועבריינות בפרק 5, העיר חיפה בפרק 7, או הנדסה גנטית בפרק 9). חבל, שכותרת הפרק נושאת רק מיקוד לשוני ללא מיקוד תמטי, שיכול היה לעזור בהתמצאות מהירה בתכנים בנוסף לעיסוק הלשוני המודגם בהם (בהתאמה "האיש אשר" לפרק 5 המלמד משפטי לוואי, "מי יודע מדוע ולמה" לפרק 7 העוסק במילות סיבה ותוצאה, "לשם מה כל זה" לפרק 11 העוסק במילות תכלית). כמו כן, בשתי המהדורות חסרים דברי הסבר מסודרים על מבנה הספר, הרציונל הפדגוגי שהנחה אותו וכיצד ניתן וכדאי להשתמש בו. הפירוט הקצר שמופיע בדף המבוא מציין רק שכל פרק מתייחס להיבט אחר של החברה הישראלית ולנושא תחבירי שונה.

טוב עשו הכותבות ששילבו שירים בכל אחד מהפרקים, אם כי הללו לרוב אינם עומדים בפני עצמם ומובאים על מנת ללוות את הנושא הלשוני של הפרק, ללא הקשר תרבותי, חברתי או היסטורי וללא הבחנה בין סוגות שונות כגון שירה (poetry), פזמון (song) או שיר שעשוע לילדים. כך, למשל, בפרק 12, לאחר קטע קריאה על משפט אייכמן, מובא שירו של בוב דילן "צעיר לנצח". נראה, שההצדקה הלשונית לשילוב השיר היתה השימוש שנעשה במילית "ש" בשני הקטעים, אך הסמיכות ביניהם נראית משונה. בתוך קטגוריית השירים, השיר היחיד שמובא בתוך הקשר הוא שירו של יונתן רטוש "עתה", כשבצידו מובאים שני משפטים על רטוש ועל התנועה הכנענית (143). חבל שהמרחבים הריקים באותו עמוד לא נוצלו על מנת להרחיב את היריעה התרבותית אודות הקשר בין רטוש והכנעניות לבין פסל האל בעל שתמונתו מופיעה - ללא שום הסבר - בחלקו התחתון של העמוד. קישורים מסוג זה, אשר מורים לעברית כשפה זרה אינם בהכרח ערים אליהם, יכולים היו ליצור ערך מוסף תרבותי ולסייע במשימה המורכבת של חשיפת הסטודנטים הזרים לא רק לשפה עצמה אלא גם לרבדיה השונים של התרבות הישראלית.

ההבדל המשמעותי בין המהדורה הנוכחית והקודמת הוא, ככל הנראה, התוספת הדיגיטלית לספר. זוהי מהדורה האמורה לכלול מצגות אינטרקטיביות וקריינות של כל הקטעים בספר. לא קיבלנו את התקליטור לעיון יחד עם הספר, ולכן לא נוכל להציע ביקורת עליו. נעיר רק שההתייחסות למהדורה הזאת במבוא המופיעה בלשון עתיד ("למהדורה הדיגיטלית יצטרפו מצגות אינטרקטיביות ובהן הסברים ותרגילים נוספים בהתאם לנושאים הלשוניים" עמוד יא), עשויה להעיד על כוונה עתידית ולא על מוצר שכבר קיים. אכן, התכתבות עם ההוצאה מעידה שגרסת התקליטור זהה לחלוטין לספר המודפס בתוספת הקראה של הספר כולו. כך או כך, נציין שבעולם לימוד השפות כיום אין יותר מקום למהדורות דיגיטליות על גבי תקליטורים. זוהי טכנולוגיה שכבר כמעט איננה נגישה, ולפיכך לא רלוונטית יותר לחייהם ולסביבתם הטכנולוגית של סטודנטים. חשוב לומר בהקשר הזה, שזוהי כמובן אינה בעיה האופיינית אך ורק לספר הזה, ושבתחום הוראת העברית כשפה שניה ישנו מחסור חמור בחומרי לימוד מקוונים ברמה

גבוהה (מבחינת איכותם התוכנית והטכנולוגית), שישלימו את ספרי הלימוד הקיימים בלימוד ותרגול של כלל המיומנויות ובמיוחד במשימות אינטרקטיביות של הבנת הנשמע ושל הדיבור.

מנקודת מבט חוץ-ישראלית, הספר דומה לספרים רבים שמשרתים בעיקר קהל מורים ישראלי וקהל לומדים של אולפן. הוא נכתב מפרספקטיבה ישראלית מקומית ובהקשר הפדגוגי הוא כולל אך ורק הסברים דקדוקיים בעברית ולא באנגלית או בכל שפה אחרת. זהו חסך משמעותי עבור תלמידים ומורים שנעזרים באנגלית במוסדות להוראת עברית מחוץ לישראל, תוך הדגשת הדומה והשונה בין שתי השפות לצורך חיזוק המיומנויות השונות. עם זאת, נציין בחיוב את המילון הרב-לשוני בסוף הספר, שמופיע בשתי המהדורות, וכולל תרגום אוצר המילים בעברית לאנגלית, לצרפתית, לספרדית, לרוסית ולערבית.

בדומה לספרי לימוד עברית רבים אחרים הנכתבים בישראל, הספר מתעלם לחלוטין משיטות ההערכה הנהוגות בעשורים האחרונים בהוראת שפות זרות. "רמת הביניים" שאליה מכוון הספר הינה מושג אבסטרקטי המשתנה ממוסד למוסד וממערכת לימודית אחת לאחרת, והכותרת כשלעצמה איננה מבהירה באילו לומדים מדובר, ומה אמורה להיות רמתם בכל אחת מארבע המיומנויות – קריאה, כתיבה, דיבור והבנת הנשמע – בהן מתרכזת רכישת שפה זרה. זהו בדיוק המקום שממלאים סולמות ההערכה השונים המקובלים כיום ברחבי העולם כגון, סולם אקטפל האמריקאי (ACTFL – American Common) או ה-CEFR האירופאי (Council of the Teaching of Foreign Languages European Framework of Reference for Languages). מעבר לסטנדרטיזציה בהוראת שפה, השימוש בסולמות אלה מאפשר לא רק יצירת שפה משותפת בין מרצים של שפות שונות, אלא גם בין מרצים שונים של אותה שפה.

לסיכום, המהדורה החדשה של ספר הלימוד קריאת בנינים יכולה בהחלט לסייע למורים המלמדים עברית כשפה שניה בתיכונים ולמרצי עברית באוניברסיטאות בהעשרת חומרי ההוראה בהם הם משתמשים, במיוחד במשימות קריאה ובתרגול של נושאים דקדוקיים ספציפיים. קטעי הקריאה והתרגול המופיעים בספר מתייחסים למנעד רחב של נושאים, ותלמידים וסטודנטים בעלי תחומי עניין מגוונים ומוטיבציות שונות לרכישת עברית יוכלו למצוא בהם עניין.

Dina Roginsky & Shiri Goren

Yale University